

**Իսրայելի կողմից Սոմալիլենդի ինքնիշխանության ճանաչման
աշխարհառազմավարական հրամայականները
ԱՌՎԱԿ կենտրոնի մեկնաբանությունը, 18.01.2026 թ.¹**

Սեղմագիր

ԱՌՎԱԿ-ը վերլուծում է 2025 թ. վերջին Իսրայելի կողմից Սոմալիլենդի անկախության ճանաչման պարզառենքներն ու հետևանքները: Դիտարկվում են ամերիկա-իսրայելական երկյակի շահերն Աֆրիկյան եղջյուրի տարածաշրջանում, չինական ազդեցությունը դուրս մղելու և թուրքական ռազմական ներկայությունը չեզոքացնելու ռազմավարությունը: Հատուկ ուշադրություն է դարձվում IMEC միջանցքի նախագծին, «Բեն Գուրիոն» ջրանցքի կառուցմանը, ինչպես նաև Հարգեյսայի օրինականացման փաթեթային գործարքի շրջանակներում Գազայի հարվածից Սոմալիլենդի տարածք պաղեստինցի բնակչության ռեուկացիայի վարկածին:

Բանալի բառեր. Սոմալիլենդ, Իսրայել, Աֆրիկյան եղջյուր, Կարմիր ծով, Աբրահամական համաձայնագրեր, աշխարհաքաղաքական ապակայունացում, IMEC, «Բեն Գուրիոն» ջրանցք, Թուրքիա, Եթովպիա, Եգիպտոս, Չինաստան, Պաղեստինյան հարց:

1. Դիվանագիտական նախադեպը և «Աբրահամական ակումբի» ընդլայնումը

Իսրայելի բարձրաստիճան պաշտոնյաները 2025 թ. դեկտեմբերի վերջին հայտարարեցին Սոմալիլենդ պետության անկախության ճանաչման մասին: ԱԳ նախարար Գիդեոն Սաարը սոցցանցում գրել էր, որ կողմերը «լիարժեք դիվանագիտական հարաբերություններ կհաստատեն՝ ներառյալ դեսպանների նշանակումը և դեսպանությունների բացումը»: Իր հերթին՝ վարչապետ Բենիամին Նեթանյահուն ուշադրությունը կենտրոնացրել է Սոմալիլենդի հետ համագործակցությունը բարձր տեխնոլոգիական ոլորտներում, առողջապահության և ագրոարդյունաբերական համալիրում «անհապաղ ընդլայնելու» Իսրայելի մտադրության վրա: Իսրայելական կառավարական շրջանակների հետ փոխկապակցված աղբյուրների տվյալներով՝ Թել Ավիվը և Հարգեյսը նույնպես խորհրդակցություններ են նախաձեռնել, այսպես կոչված, «Աբրահամական համաձայնագրերի» համակարգ Սոմալիլենդի մտնելու հարցի շուրջ: Մի շարք փորձագիտական գնահատականների համաձայն՝ այս քաղաքական-դիվանագիտական նախաձեռնությունը՝ Հարգեյսայի ինտեգրման ընթացակարգը կիրականացվի արագացված ռեժիմով, առաջ անցնելով «Աբրահամական ակումբի» մյուս հավանական թեկնածու երկրների ժամկետներից:

2. Վաշինգտոնի դիրքորոշումը. հեռապահում և հովանավորչություն

Մի շարք փորձագետների խոստովանությամբ, Իսրայելի կողմից Սոմալիլենդի սուբյեկտայնության օրինականացումը, չնայած բացարձակ անակնկալ չէր, նկատելի արձագանք առաջացրեց ընտրված ժամանակավոր իրավիճակի և Թել Ավիվի ու

¹ Նյութի բնօրինակը (ռուս.) հրապարակվել է մեր կայքէջում 15.01.2026 թ.:

Հարգելի միջև դաշնակցային հարաբերությունների ձևավորման միջոցառումների շտապողականության պատճառով: Ամերիկյան աղբյուրների համաձայն՝ այս լուրը զարմացրել է նույնիսկ ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփին, որը *New York Post*-ին տված հարցազրույցում հեռապահվել է հարցից՝ հայտարարելով Սոմալիլենդի ներքին առանձնահատկությունների մասին թույլ տեղեկացված լինելու մասին և նշելով, որ ներկայիս փուլում նրա անկախության ճանաչումը չի մտնում Միացյալ Նահանգների օպերատիվ օրակարգի մեջ:

Սակայն համակարգային քաղաքական վերլուծությունը թույլ է տալիս պնդել, որ իսրայելական նախաձեռնությունը դե-ֆակտո չէր կարող իրականացվել առանց Վաշինգտոնի հետ նախնական համաձայնության: Խոսքն աշխարհառազմավարական նշանակություն ունեցող տարածաշրջանի մասին է, որն առանցքային դեր է խաղում ԱՄՆ-ի մերձավորարևելյան, աֆրիկյան և գլոբալ Եվրասիական ռազմավարության մեջ: Հետևաբար, Դ. Թրամփի արձագանքը պետք է մեկնաբանվի կամ որպես նրա վարչակազմի ներսում որոշումների կայացման առանձնահատկությունների հետևանք, կամ որպես ծայրահեղ դիվանագիտական զգուշավորության դրսևորում՝ Աֆրիկյան եղջյուրում դինամիկ փոփոխվող իրավիճակը գնահատելու հարցում:

3. Պատմական անդրադարձը և ԱՄՆ-ի «Սոմալիական սինդրոմը»

Պատմական խոսույթը ցույց է տալիս, որ Սոմալիի խնդիրը կարևոր գործոն է ամերիկյան նորագույն պատմության մեջ: Մոգադիշոյում 1993 թ. հոկտեմբերի իրադարձությունները դարձան միակ նախադեպը, որն ԱՄՆ-ին ստիպեց պաշտոնապես ճանաչել միջամտության անարդյունավետությունը և իրականացնել ռազմական զորակազմի հապճեպ դուրսբերումը: Ամերիկյան հանրային գիտակցության մեջ և քաղաքական վերնախավերի մի մասում պահպանվում է, այսպես կոչված, «Սոմալիական սինդրոմը», որը կապված է արտաքին քաղաքականության արժեզրկման և «երրորդ աշխարհի» երկրների գործերին չարդարացված միջամտության հետ: Հավանաբար, հենց այս պատմական անդրադարձն է, որ Դ. Թրամփի վարչակազմին դրդում է ընթացիկ փուլում ձևական հեռապահում ցուցաբերել իսրայելական դեմարշից՝ միաժամանակ բոլոր հասանելի գործիքներով գաղտնաբար աջակցելով նախաձեռնությանը: Սոմալիլենդի ինքնիշխանության ճանաչումը Թել Ավիվի ինքնավար քայլը չէ, այլ հանդես է գալիս որպես Կարմիր ծովի ջրային տարածքում անվտանգության ճարտարապետության և ուժերի հավասարակշռության վերանայման ամերիկա-իսրայելական երկյակի ռազմավարական ծրագրի տարր:

4. Ռիսկերը Զիբուֆիի համար

Մերձավորարևելյան աղբյուրների համաձայն՝ Թել Ավիվի կողմից Հարգելի միջև անկախության ճանաչումը, բացի Մոգադիշոյի միջազգայնորեն ճանաչված իշխանությունների բողոքից, կտրուկ բացասական արձագանք է առաջացրել Թուրքիայի,

Եգիպտոսի և Ջիբութիի կողմից: Ջիբութիի Հանրապետությունը, որի զգալի ազգային ենթաշերտը կազմում են սոմալիցիները, ավանդաբար սերտ կապեր է պահպանում Մոգադիշոյի հետ և շահագրգռված չէ սահմանակից պետության ապահինտեգրմամբ՝ մտավախություն ունենալով տարածաշրջանային լարվածության աճից: Ջիբութիի համար չափազանց կարևոր է ուժերի փխրուն հավասարակշռության երկարաձգումը: Իր տարածքը տրամադրելով ԱՄՆ-ի (Քեմփ Լեմոնյե), ՉԺՀ-ի (Դորալե), Ֆրանսիայի, Իտալիայի և Ճապոնիայի ռազմակայաններին՝ երկիրը ձգտում է ապահովել անվտանգության կոնսենսուս և հարթակ գլոբալ մրցակիցների գաղտնի համագործակցության համար: Միջազգային իրավունքի նոր սուբյեկտի ի հայտ գալը, որը պատրաստ է տեղակայել իսրայելական ռազմական ենթակառուցվածքը, կարող է փլուզել ստեղծված ստատուս-քվոն և ապակայունացնել Ջիբութիի շուրջ աշխարհաքաղաքական իրավիճակը:

5. Սպառնալիք Եգիպտոսի շահերին

Եգիպտոսը նույնպես Իսրայելի նախաձեռնության կոշտ մերժում է ցուցաբերում՝ առաջնորդվելով երկու ռազմավարական գործոններով: Նախ, Կահիրեն արձանագրում է անբարյացական Իսրայելի ձգտումը՝ ամրապնդել Ադենի նեղուցում՝ Կարմիր ծովի առևտրատրանսպորտային լոգիստիկայի նկատմամբ օպերատիվ վերահսկողություն հաստատելու համար: Սա, ըստ էության, մշտական սպառնալիքի տակ է դնում Եգիպտոսի տնտեսական անվտանգությունը, որը խիստ կախված է Սուեզի ջրանցքով տարանցումից:

Երկրորդ՝ Կահիրեն մտահոգված է իր ռազմավարական մրցակից Էթովպիայի կողմից Սոմալիլենդի Բերբերա նավահանգստի միջոցով դեպի Հնդկական օվկիանոս էքսպորտի տորիալ (արտատարածքային) հասանելիություն ստանալու հեռանկարով: Վերջին տարիներին Էթովպա-սոմալիական հարաբերությունները ծայրահեղ բարդացել էին տարածքային վեճերի և Ադիս Աբեբայի կողմից ծովային ելքի հարցը Մոգադիշոյի օրինական և միջազգայնորեն ճանաչված կառավարությանը շրջանցելու փորձերի պատճառով, ինչը չէր ընդունվում սոմալիական իշխանությունների կողմից»: 2024 թ. Եթովպիայի և Սոմալիի միջև հարաբերությունների որոշակի ջերմացում է նկատվում, սակայն Իսրայելի կողմից Սոմալիլենդի անկախության ճանաչումը կարող է նպաստել Ադիս Աբեբայի ուղեգծի փոփոխությանը՝ ուղղված Հարգեյսայի հետ դաշնակցային հարաբերությունների հաստատմանը, քանի որ այդ դեպքում Եթովպիան կարող է ստանալ «օրինական» և անվտանգ առևտրատրանսպորտային միջանցք դեպի ծով, որը խիստ անհրաժեշտ է երկրի վերջին տարիներին նկատելի տնտեսական աճի պահպանման համար:

Կահիրեում զգուշանում են նման սցենարից, քանի որ Ադիս Աբեբան դիտարկում են որպես աֆրիկյան մայրցամաքում գլխավոր ռազմաքաղաքական և տնտեսական մրցակցի: 2025 թվականին երկու երկրները շատ մոտ էին ռազմական հակամարտությանը: Պատճառը վեճերն էին «Եթովպիայի Վերածննդի մեծ ամբարշտակի»

(GERD) շուրջ, որը կտրուկ կրճատեց Կապույտ Նեղոսի՝ եգիպտական տարածք մտնող ջրերի ծավալը: Թեև ԱՄՆ-ի, ԵՄ-ի և Աֆրիկյան միության կազմակերպության ջանքերով եգիպտա-եթովպական ռազմական բախումը հնարավոր եղավ կանխել, սակայն հակամարտությունը չսպառվեց և անցավ լատենտ վիճակի: Ստեղծված պայմաններում Հարգելյալի ինքնիշխանության ճանաչումը կարող է նոր լարվածության կատալիզատոր դառնալ և եգիպտա-եթովպական ուղղակի զինված հակամարտություն հրահրել:

6. Մրցակցություն Թուրքիայի հետ

Իսրայելի նախաձեռնությունը նույնպես առաջացրել է Թուրքիայի Հանրապետության աննախադեպ կոշտ արձագանքը: Վերջին տարիներին Անկարան Աֆրիկայում խորապես ամրապնդվելու ռազմավարություն էր իրականացնում՝ կենտրոնանալով հյուսիս-արևելյան ափին: Լիբիայում թուրքական ներկայությունը (մարշալ Խալիֆա Հաֆթարի ուժերի դեմ 2020 թ. ռազմական արշավին մասնակցությունն ու աջակցությունն «Ազգային համաձայնության կառավարությանը»), ինչպես նաև 2023 թ. հոկտեմբերի 7-ի իրադարձություններից հետո հակաիսրայելական կոնսենսուսի հիման վրա Եգիպտոսի հետ հարաբերությունների կարգավորումն զգալիորեն ամրապնդեցին Անկարայի դիրքերը: Առանձնահատուկ ձեռքբերում է դարձել Սոմալիում Թուրքիայի խոշորագույն արտասահմանյան ռազմակայանի գործունեությունը, որը գործում է 2017 թվականից:

Պաշտոնական Մոգադիշոն մինչ օրս թուրքական ռազմական ներկայությունը որակում է որպես Սոմալիի ներքին և արտաքին անվտանգության երաշխիք, որը թույլ է տվել նվազագույնի հասցնել Աշ-Շաբաբի և այլ իսլամական խմբավորումների ակտիվությունը երկրի տարածքում, ինչպես նաև նպաստել է Սոմալիի կառավարական բանակի որակյալ վերափոխման ու ուսուցմանը ժամանակակից պատերազմների վարման մեթոդների վերաբերյալ: Թուրքիան իրականացնում է Մոգադիշոյի վերահսկողության տակ գտնվող ուժերի վերազինման և Սոմալիի ծովային ու օդային տարածքի պաշտպանության ապահովման լայնածավալ ծրագրեր: Սոմալիում Անկարայի նման լայնածավալ ռազմական ներկայությունը թույլ է տալիս նրան հանդես գալ որպես զգալի արտաքին դերակատար Աֆրիկյան եղջյուրի և Կարմիր ծովի տարածաշրջանում, ինչպես նաև իր շահերը հեռարձակել աֆրիկյան մայրցամաքի խորքերը:

7. Անկարայի ռազմավարական մեկուսացման ռիսկերը

Իսրայելի կողմից Սոմալիլենդի օրնականացումը թուրք-իսրայելական դիմակայության նոր ճակատ է բացում: Անկարայի պաշտոնական դիվանագիտությունն այդ գործողությունը որակել է որպես «իսրայելական ծավալապաշարության հերթական օրինակ և Աֆրիկյան եղջյուրում իրավիճակի ապակայունացման փորձ»: Ընդ որում՝ իշխանության հետ փոխկապակցված ընդդիմադիր ուժերը, մասնավորապես՝ «Ապազայի կուսակցության» առաջնորդ Ահմեդ Դավութօղլուն, արտահայտվում են ավելի արմատական ձևով՝

մատնանշելով Իսրայելի ձգտումը դեպի Թուրքիայի ռազմավարական շրջապատ: Թուրք վերլուծաբանների կարծիքով՝ Սոմալիում թուրքական օբյեկտների մատակարարումն ապահովող ծովային լոգիստիկայի նկատմամբ Իսրայելի վերահսկողությունը՝ Միջերկրական ծովում իսրայելա-կիպրական դաշինքի և Սիրիայում ու Իրաքում քրդական տարրերի աջակցության հետ համադրմամբ, ուղղված է Անկարայի ռազմավարական մեկուսացմանը: Իրանի ապակայունացումն այս համատեքստում նույնպես դիտարկվում է որպես գործոն, որը կարող է սաստկացնել անկայունությունը Թուրքիայի արևելյան սահմաններին:

Կարելի է ենթադրել, որ թուրքական վերնախավերի արմատական հռետորաբանությունն արտացոլում է պաշտոնական Անկարայի խորը մտահոգությունը սեփական շահերի հնարավոր գոյութենական սպառնալիքների վերաբերյալ: Բացի այդ, ստեղծված իրավիճակը նպաստում է Թուրքիայի և Չինաստանի մարտավարական մերձեցման մասին խոսույթի ձևավորմանը: Պեկինն արդեն խստորեն դատապարտել է Հարգեյսայի ինքնիշխանության ճանաչումը՝ ելնելով Թայվանի հարցի նկատմամբ սեփական մոտեցումների տրամաբանությունից (Չինաստանի անբաժանելիության սկզբունքը), ինչպես նաև Զիբուֆում իր ռազմակայանի անվտանգության սպառնալիքից և Կարմիր ծովում ու Սուեզում առևտրային լոգիստիկայի նկատմամբ վերահսկողության կորստի հեռանկարից: Անկարայում ելնում են նրանից, որ Իսրայելի կողմից Սոմալիլենդի ճանաչումը ոչ այնքան Սոմալիլենդի նախաձեռնությունն է, որքան Եվրասիայի աշխարհաքաղաքական և աշխարհատնտեսական ճարտարապետության վերաձևակերպման ԱՄՆ գլոբալ ռազմավարության տարրը: Թուրքիայում գիտակցում են, որ սահմանակից տարածաշրջաններում մեկնարկել է գլոբալ գործընթաց, որը նա ի վիճակի չէ կանգնեցնել և կարող է միայն քաղաքական-դիվանագիտական խուսափարումների միջոցով ձգտել նրան, որ ԱՄՆ-ը հաշվի առնի իր ազգային շահերի առավել կարևոր բաղադրիչները:

8. IMEC-ն ընդդեմ «Մեկ գոյի, մեկ ճանապարհի»

Ակնհայտ է, որ ԱՄՆ-ն սկսել է հակաչինական ծրագրի արագացված իրականացումը մինչև Թրամփի երկրորդ նախագահական ժամկետի ավարտը: ՉԺՀ-ի դաշնակից Իրանը կանգնած է ռազմական ներխուժման և նրա ամբողջականության վերացման վտանգի առջև: Չինական «Մեծ մեդաքսի ճանապարհ» («Մեկ գոյի, մեկ ճանապարհ») նախաձեռնության իրանական երթուղիները հայտնվել են մշտական ապակայունացման և արգելափակման վտանգի տակ: Անդրկասպյան և Հարավկովկասյան միջանցքներն աստիճանաբար անցնում են ԱՄՆ հովանու ներքո (TRIPP): Վաշինգտոնը նաև նպաստում է Պարսից ծոցի տարածաշրջանի ապակայունացմանը՝ դրանով իսկ չեղյալ համարելով «Հյուսիս-Հարավ» տարաբնույթ առևտրատնտեսական երթուղու ներուժը և խաթարելով մերձավորարևելյան նավթի ու գազի դերը համաշխարհային էներգետիկ շուկայում: Դրանով Վաշինգտոնը մաքրում է Ասիան Եվրոպայի հետ կապող սեփական IMEC նախագծի հարթակը: Այս փոխդասավորության մեջ Իսրայելը պետք է դառնա առանցքային

հանգույց, որը փակում է Սիրիայի, Սաուդյան Արաբիայի և Հորդանանի միջով անցնող ցամաքային երթուղիները, ինչպես նաև ծովային լոգիստիկան Կարմիր և Միջերկրական ծովերում: Այդ նպատակով իսրայելա-ամերիկյան ռազմավարական միության շրջանակներում նախապատրաստվում են «*Դավթի միջանցք*» ռազմաքաղաքական ծրագրի և էլլաթի շրջանում «*Բեն Գուրիոն ջրանցք*» տնտեսական մեգանախագծի իրագործմանը, որը հետագայում Եգիպտական Սուեզից պետք է խլի Եվրոպայի, Ասիայի և Աֆրիկայի միջև միջազգային ծովային առևտրի համակարգում առանցքային տարանցիկ դերի մենաշնորհը: Այս կապակցությամբ Սոմալիլենդի անկախության ճանաչումը կարող է դիտարկվել որպես առաջին քայլ Իսրայելի կողմից Կարմիր ծովի տարածաշրջանի ռազմաքաղաքական յուրացման ճանապարհին: Հետագայում, հնարավոր է, հետևեն ամերիկա-իսրայելական երկյակի կողմից նոր պետության ռազմականացման, տարածաշրջանում օտարերկրյա, առաջին հերթին՝ չինական ռազմական ներկայության դուրս մղման, ինչպես նաև Կարմիր ծովի արևելյան ափին հուֆիական գործոնի վերջնական վերացման միջոցառումները:

9. Մարդասիրական բաղադրիչը և Պաղեստինի հարցը

Սոմալիական իրադարձությունների համատեքստում առանձնահատուկ հետաքրքրություն է ներկայացնում այն փաստը, որ Իսրայելի կողմից Հարգեյսայի ճանաչումը ժամանակագրական առումով համընկել է Իրանում ապակայունացման աննախադեպ ալիքի, ինչպես նաև ԱՄՆ-ի ղեկավարությամբ Գազայի կառավարման և դրա վերականգնման «*Խաղաղության խորհրդի*» ստեղծման ավարտական փուլի հետ: Իրանական օրակարգը, անշուշտ, ամբողջությամբ իր վրա կկենտրոնացնի իսլամական աշխարհի ուշադրությունը, մինչդեռ ԱՄՆ-ն ու Իսրայելն այս փուլում կփորձեն նվազագույնի հասցնել Պաղեստինյան գործոնը, որը հետաքրքրություն չի ներկայացնում Գազայի տարածքում «*Մերձավոր Արևելքի Ռիվիերա*» ձևավորելու Դ. Թրամփի և Բ. Նեթանյահուի նախագծի համատեքստում: Կարծիք կա, որ Իսրայելի կողմից Սոմալիլենդի ճանաչումը, բացի ռազմավարական շահերից, մասամբ պայմանավորված էր Գազայից պաղեստինցի բնակչության զգալի մասին նրա տարածք վերաբնակեցնելու ծրագրերով: Վերջին երկու տարվա ընթացքում Թել Ավիվը մի շարք իսլամական երկրների հետ անհաջող բանակցություններ է վարել Գազայի բնակիչներին ընդունելու հեռանկարների շուրջ, սակայն առանց տեսանելի արդյունքների: Հավանաբար, Սոմալիլենդի ինքնահռչակ իշխանությունները՝ նախագահ Աբդիրահման Մուհամեդ Աբդուլահիի գլխավորությամբ, պատրաստակամություն են հայտնել փախստականներին ընդունել քաղաքական օրինականացման, Իսրայելի կողմից ռազմական պաշտպանության երաշխիքների և ֆինանսական խոշոր արտոնությունների դիմաց:

10. Եզրակացություն

Ամփոփելով վերը շարադրվածը՝ կարելի է փաստել, որ ավարտվել է Աֆրիկյան եղջյուրի վրա նոր սուբյեկտի միջազգային իրավական օրինականացման առաջնային փուլը: Տվյալ

նախադեպը դե ֆակտո աշխարհաքաղաքական նոր իրողություն է ձևավորում և արմատապես փոխակերպում ուժերի տարածաշրջանային հավասարակշռությունը:

Տարածաշրջանային խոշոր դերակատարները (Թուրքիա, Եգիպտոս, Սաուդյան Արաբիա), ինչպես նաև առանցքային արտատարածաշրջանային խաղացողները (ԶԺՀ) բախվում են Կարմիր ծովի ջրային տարածքում իրենց ազդեցության գոտիների էական նեղացման պայմաններին հարմարվելու անհրաժեշտության հետ: Երուսաղեմի նախաձեռնությունն, ըստ երևույթին, ինքնավար քայլ չէ, այլ ներկայանում է որպես Ասիայում և Աֆրիկայում ԱՄՆ նորացված դոկտրինի ավանգարդ:

Միջնաժամկետ հեռանկարում Աֆրիկյան եղջյուրի գոտում Իսրայելի մրցակիցները, հավանաբար, ստիպված կլինեն սահմանափակվել քաղաքական-դիվանագիտական խուսափարման գործիքներով: Դա պայմանավորված է Վաշինգտոնի արտաքին քաղաքական ակտիվության ներկայիս գագաթնակետով, որը սահմանված «կարմիր գծերի» խախտման ցանկացած փորձ կոշտ կերպով կասեցնելու պատրաստակամություն է ցուցաբերում: Սոմալիլենդի ռազմականացումը և ամերիկամետ անվտանգության ճարտարապետությանը նրա ինտեգրումը դառնում են կայացած փաստ, որը որոշում է տարածաշրջանի զարգացման ուղղահայացն առաջիկա տասնամյակի համար: